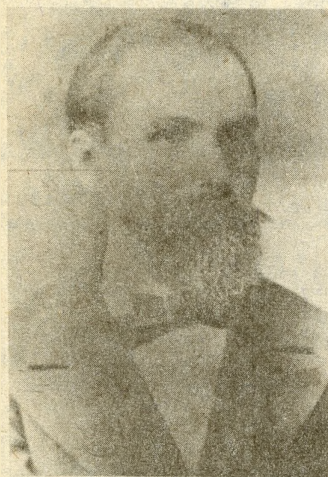

LILLEDE KUNINGAS

Tänavu möödub 70 aastat Võrumaa ühe tulihingelise rahvusliku liikumise tegelase, muusikamehe, pedagoogi ja looduseuurija PEETER ABELI surmast. Kuid mida me võrakesed teame sellest mehest? Väga vähe, sest isegi tema kalm Võru surnuaial on täiesti unustusse jäänud ja rist, mis murtud tema mälestussambalt, vedeleb juba paarikümmend aastat selle jalamil. Stendil kalmistu ees on küll number 14 all tema hauaplats ära märgitud, kuid vaevalt keegi on võtnud vaevaks seda üles otsida.

«Eesti entsüklopeedia» I köites (ilmus 1932. a.) lk. 58 on Peeter Abelile eraldatud 5 rida, «Eesti nõukogude entsüklopeedia» VIII köites (ilmus 1976. a.) lk. 394 aga ainult mainitud Peeter Abelit kui muusikategelast. Raivo Pullati raamatusse «Võru linna ajalugu» ta enam ei mahtunud (!?). Tänu Võru Kreutzwaldi majamuuseumi kunagise teadusliku töötaja Rudolf Põldmäe uurimistöödele võime Peeter Abelist siiski pikemalt rääkida.

Peeter Abel sündis 25. novembril 1848. a. (vkj.) Võrumaal Kooraste vallas koolimeistri pojana. Isalt sai ta alghariduse ja saksa keele oskuse. Edasi läks ta õppima Kanepi kihelkonnakooli, kus õpetajaks oli köster Ludvig Treffner, pärastise suure koolimehe Hugo Treffneri isa. 1859. a. vahetas Treffneri välja Johannes Eglon. Peeter Abel oli siis 10-aastane. Eglon oli Carl Robert Jakobsoni klassivend Valga Õpetajate Seminari päevilt ja tema aatekaaslane ning tal oli suur mõju Peeter Abelil ilmavaate kujunemisele.

Peeter Abel oli hoolas õpilane ja jõudis hästi edasi. Peale kooli lõpetamist sai ta Eglonilt veel 3kuulise täiendava ettevalmistuse ja astus 1865. aastal Valga Õpetajate Seminari. Õppimine seminaris läks Abelil edukalt, ainult et tal tuli kannatada suurt ainelist puudust, sest vanemad ei jõudnud teda vajalikul määral toetada. Seminari lõpetas ta kolme aastaga 1868. a. väga heade hinnetega.

Vahepeal olid Kanepi kihelkonnakoolis toimunud suured muudatused: Johannes Eglon oli läinud võimumeestega vastuolu ja oli sunnitud õpetajakohalt lahkuma. Tema asemele tuli ajutiselt tulevane helilooja Aleksander Thomson, kes aga pidas vastu vaid ühe aasta ja siirdus Tartu Ülikooli edasi õppima. Uut õpetajat ei saadud ja kaks aastat kool ei töötanud.

Pärast seminari lõpetamist tuligi Peeter Abel Kanepisse ja 19aastane noormees valiti üheksa üheksa kihelkonnakooli juhatajaks. Õppetöö kõrval hakkas Peeter Abel intensiivselt tegelema koorilauluga. Juba Johannes Eglon alustas Kanepis koorilauluga, seda jätkas Aleksander Thomson. Vahepeal kõik soikus ja nüüd võttis Peeter Abel asja uuesti üles. Aastat 1868 loetaksegi Kanepi koori asutamisaastaks. Abelile olid suureks abiks Ludvig Treffneri üliõpilastest pojad, kes õppisid Tartus ja suvevaheaja veetsid isakodus. Peeter Abel hakkas

ise koorijuhiks ja koor võttis osa 1869. aastal toimunud üldlaulupeost. Esineti nii ühendkooride koosseisus kui ka võistlusalulmisel, kus esitati Peeter Abeli enda loodud laule. Sel korral Kanepi laulukoor veel auhinnaalsele kohale ei tulnud, kuid teisel üldlaulupeol 1879. a. võideti esikoht.

Tol ajal tundsid meeskoorid suurt puudust repertuaarist ja siin leidis Abel väljapääsu: ta võttis saksa koorilaulud ja kohendas need esitamiseks eesti kooridele. On andmeid, et neid laule ei kandnud ette mitte üksnes Kanepi koor, vaid ka teised koorid. Soome küllaline C. G. Svan, kirjutas ajalehes «Kirjallinen Kuukauslehti» oma laulupeomuljetest, toob ära ka kolm strophi Abeli laulust «Oh Eesti vennad, tõuskem üles», mis talle eriti meeldisid ja milles avaldub soomesõbralikke tendentse.

Nendest omaloodud ja kohendatud lauludest valis Peeter Abel välja 20 paremat ning andis välja omaette raamatuna nimetuse all «Laulu pärlid. Nelja healega laulud meeste-koorile», mis ilmus juulis 1869. varsti pärast esimest üldlaulupidu. Laulukogu sisaldab ka väljapaistvate autorite laule, nagu L. Beethoven, C. M. Weber ja F. Mendelssohn. Kogus oleva Beethoveni sonaadi «Appassionata» (op. 57 fa-minoor) andante osa eestikeelseid sõnad «Vaikne öö, oh kalla sa» on loonud Peeter Abel ja see püsis meie kooride repertuaaris mitu aastakümnet.

Tänu Peeter Abelile sai Kanepi laulukoor nii tugevad jalad alla, et jäi pikemaks ajaks tegutsema, kuigi Abel järgmisel aastal sealt lahkus. Koor tegutses energiliselt ja sai laialdaselt kuulsaks nii kodumaal kui Soomes. Eriti märgiti ära koori kõrget laulukultuuri. Rahvuslik liikumine oli Kanepis elavam kui teistes Võrumaa kihelkondades ja 1888. a. ehitas lauluselts Kanepisse rahvamaja, mis praegugi alles ja on kõige vanem Eestis.

Seega oli Peeter Abelil suuri teeneid eesti laulukultuuri arengus 19. sajandil. Lisaks koolitööle ja laulukoorile võttis noor Abel aktiivselt osa rahvuslikust liikumisest ja toetas igati C. R. Jakobsoni üritusi.

Kaua ei saanud Peeter Abel Kanepis tegutseda, sest 1870. a. sügisel tekkis tal kokkupõrge pastor G. Holstiga. Koolimeistrite ja võõrmõeldute koosolekul arutati kooliraamatute küsimust ja seal ütles pastor Holst: «Neid tükkia, kus C. R. J. all seisab, vaadake sinise prilliga lugeda, sest see mees valetab, mis hirmus!» Selline vale ei mahtunud Abeli hinge, ta avaldas kahtlust ja soovis, et pastor oma vastuväited avalikult esitaks. Pastor vihastas ja saatis Abeli kiriku eesistuja juurde aru andma. Selleks oli mõisnik ja see seadis Abeli valiku ette: kas paluda pastorilt andeks või lahkuda ametist. Abel oli sirge seljaga mees, andeks paluma ei läinud ja lahkus Kanepist.

Otsekohe sai ta õpetaja töökoha Paistu kihelkonnakoolis. Seal ümbruses leidis rohkesti C. R. Jakobsoni pooldajaid ja Abel ühines nendega. Samuti jätkas ta ka muusikaalast tegevust. Kui ilmusid F. Brandti noodikogu «Pisikene Laulu- ja mängumees» (1869) ja J. Jungi «Laulud kolme häällega» (1871), siis kritiseeris Abel neid liigse kirikliku suuna pärast ja andis muusikateoreetiliste vigade pärast hävitava hinnangu.

1872. aasta suvel viibis Abel puhkuse ajal oma sünnikohas Kanepis. Samal ajal tõi kohalik pastor G. Holst Võru praostkonna sinodilt sõnumi, et C. R. Jakobson on läinud kreekakatoliku usku, ja levis seda, mida pandi rahvas väga pahaks. Kui kuulujutt jõudis Abelin, saatis ta otsekohe Jakobsonile Tallinna telegrammi järelepärimisega. Jakobsonilt saabus eitav vastus ja see rõõmustas kõiki.

1873. aastal lahkus Peeter Abel Paistust ja siirdus Tartusse, kus töötas ühe aasta I elementaarkooli õpetajana. Sügisel 1874. a. aga jõuab ta Võrru, mis saab nüüd tema kodulinnaks elu lõpuni. Ta hakkab Võru elementaarkooli juhatajaks ja töötab sel kohal 25 aastat. Samal ajal oli ta õpetajaks kreiskoolis ja kõrgemas tütarlastekoolis. Peeter Abel oli Võrus väga populaarne ja lugupeetud, elementaarkooli kutsutigi rahvasuus «Abeli kooliks». Tema suhtumist inimestesse iseloomustab töö, et ta sageli tasus vaesemate õpilaste õppemaksu oma taskust.

Võrus jätkas Abel muusikaalast tegevust. Koostöös Mihkel Veskega otsustati välja anda üks laulukogu. Mihkel Veske hoolitses laulusõnade eest, luuletas ise ja tõlkis saksa, taani, rootsi ning soome keelest. Saksa keelest tõlkis laule ka Peeter Abel ja võttis lisa oma raamatust «Laulu pärlid» ning C. R. Jakobsoni laulukogudest «Vanemuise kandle healed» I ja II osa. Ühe koorilaulu ülistava luuletuse tegi Abel ise. Mõnede luuletuste autorid olid Kanepi mehed H. Treffner ja A. Daniel. Muusikalist materjali aitasid Peeter Abelile hankida J. Eriemann ja F. Säbelmann. Raamatu vaimulikkus ossa võeti suurte meistrite loomingut, nagu J. S. Bach, Ch. F. Gluck, G. P. Palestrina ja F. Mendelssohn. Sellises koostöös ilmuski 1880. aastal «Laulukogu 1880-ma juubeli aasta mälestuseks». Raamatu tiraaž oli 1500, mis oli tolle aja kohta väga suur.

Järjest rohkem maad võttev koolide venestamise surve oli Peeter Abelile vastunäidustatud, 1900. aastal ei kannatanud ta seda enam välja ja veel küpses meheas, 51aastaselt, lahkus koolijuhataja töökohalt, kus ta veerandsada aastat oli töötanud. Uueks töökohaks sai talle Võru linna maksudevalitsuse raamatupidaja koht. Pedagoogilisest tööst ta siiski täielikult ei loobunud, andes koolides usuõpetuse ja loodusteaduse tunde. Muu kõrval tundis ta huvi botaanika vastu, kogus Võru ümbruse taimi. Tema herbaariumis leidis nii mõnigi haruldane taim, nagu näiteks taimed, mis siin varem ei kasvanud ja tulid Kesk- ja Lõuna-Venemaalt seoses raudtee ehitamisega. Abel oli kirjavahetuses paljude välismaa botaanikutega, kes tundsid huvi tema kogude vastu. Nii tegi ta kaastööd Eduard Lehmannile, mis on avaldatud teostes «Flora v. Polnisch-Livland» (1895) ja «Nachtrag zur Flora Polnisch-Livland» (1896).

Peeter Abelil oli hiilgav mälu ja ta demonstreeris seda sellega, et teadis peast 4000 taimenimetust. Sealjuures oli Abel suur lillesõber, ta kasvas igasuguseid lilli ning tellis välismaalt juurde lillesorte, mida siin ei olnud. Selle harastuse pärast hakati teda nimetama lillede kuningaks! Oma rikkaliku herbaariumi pärandas Abel Võru seminarile.

Kuid oma kiindumust muusikasse ei jätnud Abel kunagi unarusse, ta tegutses edasi koorijuhina ja veel vanas eas muretses Hans Kanni laulukoorile eestikeelseid laulusõnu.

Peeter Abel suri seitsmekümne teisel eluaastal 15. veebruaril 1920. a. ja maeti Võru kalmistule. Üks tema õpilastest ütles nekroloogis: «Abel ei olnud elus ialgi ettekujutaja, vaid väsimatu ja hoolas, surmatunnini oma kohustele anduja, truud ja heasüdamlik inimene, kes tööd tegi selles kindlas usus, et see kord saab vilja kandma!»

Mälestussamba tema kalmule püstitas Võru Õpetajate Ühing ja seda teksti võime sealt praegugi lugeda. Olgu see kirjutis selle tubli eesti mehe mälestuseks!